

ingediend op **1759** (2022-2023) – Nr. 3
4 juli 2023 (2022-2023)

Verslag

namens de Commissie voor Onderwijs
uitgebracht door Arnout Coel, Elisabeth Meuleman en Jan Laeremans

over het voorstel van decreet

van Koen Daniëls, Loes Vandromme, Jean-Jacques De Gucht,
Kathleen Krekels, Hilâl Yalçın en Karolien Grosemans

over de onderwijsdoelen
voor de tweede en derde graad
van het secundair onderwijs

Documenten in het dossier:

- 1759** (2022-2023) – Nr. 1: Voorstel van decreet
- Nr. 2: Advies van de Raad van State

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Karolien Grosemans.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Karolien Grosemans, Kathleen Krekels, Annabel Tavernier;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Loes Vandromme, Hilâl Yalçın;
Jean-Jacques De Gucht, Gwendolyn Rutten;
Johan Danen, Elisabeth Meuleman;
Hannelore Goeman.

Plaatsvervangers:

Marius Meremans, Axel Ronse, Nadia Sminate, Kris Van Dijck, Katja Verheyen;
Leo Pieters, Els Sterckx, Sam Van Rooy;
Katrien Schryvers, Brecht Warnez;
Els Ampe, Tom Ongena;
Stijn Bex;
Steve Vandenberghe.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

INHOUD

1. Toelichting door de eerste indiener.....	4
2. Bespreking	7
2.1. Loes Vandromme	7
2.2. Hannelore Goeman.....	7
2.3. Elisabeth Meuleman.....	10
2.4. Jan Laeremans.....	11
2.5. Jean-Jacques De Gucht	12
2.6. Antwoorden van de eerste indiener	12
2.7. Replieken en bijkomende antwoorden	14
2.8. Beschouwingen na het advies van de Raad van State	15
3. Stemming	16
3.1. Artikelsgewijze stemming	16
3.2. Stemming over het geheel	16
Gebruikte afkortingen	17

Op 29 juni 2023 startte de Commissie voor Onderwijs met de behandeling van het voorstel van decreet over de onderwijsdoelen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs.

Op 23 juni werd een adviesaanvraag verstuurd aan de afdeling Wetgeving van de Raad van State. Deze adviesaanvraag schorst de stemming.

Op 29 juni werd het voorstel van decreet toegelicht en werd de bespreking gevoerd. Op 30 juni 2023 ontving het Vlaams Parlement het advies van de Raad van State. De afronding van de bespreking en de stemming over het voorstel van decreet vonden plaats op 4 juli 2023.

1. Toelichting door de eerste indiener

Koen Daniëls blikt vooreerst terug op het begin van de besprekingen over de eindtermen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs. Het uitgangspunt daarbij was: wat moet een jongere die in het Vlaamse onderwijs een diploma secundair onderwijs krijgt in het aso, bso, tso en kso zeker kennen en kunnen om een diploma te behalen en hetzij naar de arbeidsmarkt, hetzij naar het hoger onderwijs te kunnen gaan? Voor de tweede en derde graad heeft dat zich vertaald in algemene en specifieke eindtermen.

Na een lang traject kwam er een akkoord dat door alle onderwijsverstrekkers werd getekend. Het ontwerp van decreet (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 594/4) werd zonder één tegenstem goedgekeurd door het Vlaams Parlement. In juni 2022 trokken een aantal mensen naar het Grondwettelijk Hof om de eindtermen die ze zelf hadden goedgekeurd, te laten vernietigen. De spreker geeft terzijde mee dat hij een aantal van de vernietigde eindtermen heel goed vond.

In het belang van het onderwijsveld, de leerkrachten, de handboekenmakers en ook de leerlingen van de eerste graad was het zaak om zo snel mogelijk een nieuw traject op te starten en tot gedragen eindtermen te komen, benadrukt de spreker. Namens de N-VA-fractie uit hij zijn waardering voor het werk van de onderwijsverstrekkers, de experts en alle leden van de valideringscommissie.

Mede op aansturen van de minister, het kabinet en de onderwijsadministratie hebben deze minimumdoelen vorm gekregen. De indieners hebben de informatie die in alle commissies werd verzameld, gebruikt om tot het voorstel van decreet te komen.

Het uitgangspunt is dat het om minimumdoelen gaat en niet om een eindpunt. *Koen Daniëls* benadrukt dat dit een minimum is en geen maximum. De ambitie is excellentie.

In de nieuwe eindtermen is het uitdrukkelijk de bedoeling om de lat hoger te leggen, voornamelijk op het vlak van Nederlands, andere talen, wiskunde en wetenschappen. Dat doet geen afbreuk aan de zestien sleutelcompetenties, zegt *Koen Daniëls*, omdat de ene niet ondergeschikt is aan de andere. Bepaalde sleutelcompetenties bevatten wel cruciale elementen om alle andere sleutelcompetenties mee waar te maken, geeft hij mee. Bij historisch bewustzijn staat 'teksten lezen'. Dat zijn teksten in het Nederlands, misschien ook in het Frans of het Engels. Dan zijn er tekstbegrip en taalkennis nodig om die vakken te realiseren.

Wiskunde blijft cruciaal, vindt *Koen Daniëls*, zowel in Humane Wetenschappen en in Economie-Wiskunde als in opleidingen tso of bso, ook om andere praktijkvakken of een stage op een goede manier te vervolmaken.

Er is een reductie van de eindtermen, om voldoende tijd over te houden voor praktische vakken, voor stage en voor kunstvakken. Dat was een belangrijke bekommernis.

Koen Daniëls betreurt, als indiener van het voorstel van decreet, dat men destijds met diegenen die naar het Grondwettelijk Hof zijn gestapt, het debat niet heeft kunnen voeren. Dan had men een inhoudelijk debat gehad, eerder dan een debat over grote principes. De minimumkennis van 18-jarigen gaat volgens Koen Daniëls niet over principes, maar over inhoud.

Er werd gewaakt over de coherentie, de consistentie en de evalueerbaarheid van de minimumdoelen. Vooral de overkoepelende commissie heeft ervoor gezorgd dat alle eindtermen op elkaar aansluiten en tot logische gehelen gemaakt kunnen worden in de scholen.

Tijdens de hoorzitting van 22 juni werden interessante academische debatten gevoerd met de leden van de valideringscommissie. Koen Daniëls heeft veel begrip voor hun expertise, maar wil ten eerste aandacht voor operationele zaken die de maatschappij geformuleerd heeft. Ten tweede hebben de ontwikkelcommissies ervoor gezorgd dat de minimumdoelen ook voor leerkrachten begrijpelijk zijn. Koen Daniëls geeft toe dat er passages zijn die hij, door het proces in de valideringscommissie, twee keer moet lezen om ze te begrijpen. Toch werd ervoor gekozen om iets te maken dat gevalideerd en gedragen is en niet opnieuw aanleiding kan zijn voor een procedure bij het Grondwettelijk Hof.

Koen Daniëls geeft aan dat de minimumdoelen een memorie hebben en in een aantal gevallen ook voetnoten. Er zal ten behoeve van leerkrachten een duidelijke website komen, waar alles per eindterm mooi bij elkaar staat. Men zal niet in decreten en memories moeten zoeken. Koen Daniëls raadt iedereen aan om leerkrachten naar die website te begeleiden.

De versobering zit ook in werkwoorden, legt Koen Daniëls uit. Het Grondwettelijk Hof heeft ook uitspraken gedaan over de taxonomieën, die als gevolg niet meer gebruikt werden voor de eindtermen. De werkwoorden die gebruikt worden, staan bijgevolg alfabetisch, zonder hiërarchie. Dat is omdat alle minimumdoelen over minima gaan, ongeacht het werkwoord dat erin zit.

De haalbaarheid van de eindtermen en de combinatie met de specificiteit van de studierichtingen was volgens de spreker ook een aandachtspunt. Daarom zijn er een aantal reducties. De leerlingen die kiezen voor het tso, bso en kso hebben daar een reden voor. Dat moet realiseerbaar zijn. Er zijn niet alleen algemene maar ook specifieke eindtermen en er zijn ook beroepskwalificaties. De leerlingen van het tso, bso en kso moeten ook voldoende beslagen op de arbeidsmarkt komen, aldus Koen Daniëls. Het geheel vormt het minimum wat de leerlingen moeten kennen en kunnen.

Het lid vindt het belangrijk dat er bij de specifieke minimumdoelen een onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende studierichtingen. Bij de hervorming van het secundair onderwijs werd er niet gekozen voor een brede tweede graad, en al zeker niet voor een brede derde graad. Koen Daniëls weet dat er academici zijn die daar vragen bij stellen, maar kinderen verschillen. Daarom moeten er verschillende studierichtingen zijn, met verschillende finaliteiten. Die worden weerspiegeld in de specifieke eindtermen.

Er is goed gekeken naar het arrest van het Grondwettelijk Hof, aldus Koen Daniëls. Er werden doordachte keuzes gemaakt. Niet alle zestien sleutelcompetenties werden even uitgebreid uitgewerkt. Er werd gefocust op de prioriteiten: Nederlands, andere talen, wetenschappen en wiskunde. De focus lag niet op de kwantiteit maar op de kwaliteit.

Er werden volgens de spreker vooral herhalingen, gedetailleerde beschrijvingen en voorbeelden geschrapt. Als een bepaalde inhoud voorkomt binnen een eindterm voor de tweede graad, moet die niet worden herhaald in de eindterm voor de derde

graad. De voetnoot en de memorie zijn volgens Koen Daniëls vooral belangrijk in het kader van de leerlijn en de context.

Er zijn ook heel wat vernietigde eindtermen uit de basisvorming verschoven naar de specifieke eindtermen. Zo komt er ruimte in de basis. Ook daardoor, aldus de indiener, zijn verdieping, verbreding en eigen accenten mogelijk.

Sommige sleutelcompetenties bevatten geen eindterm, maar slechts een algemene formulering of een verwijzing naar een andere eindterm. Of ze zijn wat summierder ingevuld. Koen Daniëls roept de onderwijsverstrekkers op om de leerkrachten die ruimte te laten invullen. De leerkrachten mogen niet het gevoel krijgen dat ze opnieuw in een carcan zitten. Of dat carcan nu eindterm, specifieke eindterm of leerplan heet, iedereen moet daarin zijn eigen principes bewaken.

Als een eindterm onvoldoende duidelijk of concreet was, heeft de valideringscommissie 'zoals'-constructies opgenomen. Die zijn illustratief. De leerkracht kan ze aanwenden om verdere invulling te geven aan de specifieke eindterm, vervolgt de spreker.

Eindtermen hebben volgens hem geen didactische inkleuring. Daarom werd de taxonomie losgelaten, zoals het Grondwettelijk Hof voorstelde.

Het geheel dat nu voorligt, zou volgens Koen Daniëls voor elke studierichting haalbaar moeten zijn. Hij vindt het geheel wel ambitieus. Het ging in de commissie al vaak over de kwaliteit van het onderwijs. Een leerling die slaagt voor Humane Wetenschappen in het aso, moet een hoge slaagkans hebben in Psychologie, Pedagogische Wetenschappen en Politieke en Sociale Wetenschappen. Dat was tot nu niet zo, omdat het vak wiskunde niet sterk genoeg was in Humane Wetenschappen. Dat wordt nu rechtgezet.

Dat wordt in de nieuwe eindtermen ook rechtgezet voor het bso en het tso. Voor leerlingen in een opleiding Hout en Bouw of Elektriciteit wordt alles complexer. De spreker verwijst daarbij naar Engelstalige handleidingen of nieuwe complexe technieken.

Het concept genadejaar laat scholen toe om de implementatie eventueel te spreiden en eventuele moeilijkheden gespreid aan te pakken.

De operatie is geen tabula rasa. De nieuwe versoberde eindtermen zijn, met aanvulling van een aantal accenten, gelijkaardig aan de vernietigde eindtermen. Koen Daniëls roept daarom op tot rust. Het stemt hem tevreden dat onderwijsverstrekkers, onder voorbehoud van goedkeuring door het parlement, al lessentabellen en leerplannen hebben bekendgemaakt zodat de leerkrachten toch al enigszins gerust zijn.

De spreker beklemtoont dat lessentabellen, gekoppelde vakken en het aantal uren dat een bepaald vak in een bepaalde richting wordt gegeven, binnen de volledige autonomie van de scholen vallen.

Koen Daniëls is blij dat het voorstel van decreet nu kan worden besproken en dankt alle andere indieners. De volgende stap is het basisonderwijs. Hij hoopt dat alle ervaringen die werden opgedaan bij de opmaak van dit voorstel van decreet daar kunnen worden meegenomen. Hoewel er nog geen advies is van de Raad van State, is het volgens de spreker aangewezen het voorstel van decreet nu al te bespreken.

2. Bespreking

2.1. Loes Vandromme

Loes Vandromme beklemtoont als indiener van het voorstel van decreet vooreerst dat eindtermen minimumdoelen zijn en scholen op allerlei manieren de lat hoger kunnen leggen. Ze hoopt dat de leerkrachten aan de slag gaan met de eindtermen.

Eindtermen moeten volgens de spreker beperkt zijn in aantal, duidelijk, gericht op een kern en sober geformuleerd. Ook moeten ze voldoende ruimte laten voor scholen om er zelf mee aan de slag te gaan en kwaliteit na te streven. De eindtermen zijn ook de basis om het secundair onderwijs verder te moderniseren.

De eindtermen maken het ook mogelijk om eigentijds onderwijs te realiseren, aldus Loes Vandromme. De eindtermen waren niet meer helemaal up-to-date en het was nodig om ze aan te passen. Vandaar de noodzaak om ook de basis te vormen voor het eigentijdse onderwijs. Verder moeten de eindtermen ook haalbaar zijn voor alle studierichtingen, alle graden en alle finaliteiten en zo een duidelijke profilering kunnen bieden voor de studierichtingen. De specifieke eindtermen laten toe dat studierichtingen van de tweede en de derde graad ook realiseren wat ze beloven te realiseren, zowel in de doorstroomfinaliteit als in de dubbele en de arbeidsmarktgerichte finaliteit. Het is belangrijk dat rekening werd gehouden met de opmerkingen van het Grondwettelijk Hof en dat er afgestapt werd van de systematieken die leidden tot een heel gedetailleerde opsomming van deelaspecten zoals kennisbeheersing enzovoort, waarbij een nagenoeg volledig onderwijsprogramma zou worden vastgelegd.

Loes Vandromme wijst erop dat men niet is gestart met een wit blad. Er is blijvende aandacht voor de brede basisvorming. Er is voor gezorgd dat die haalbaar is. Voor alle leerlingen is er ambitie naar voren geschoven. De lat moet nog altijd heel hoog liggen want het ergste wat men kan doen voor een leerling is weinig van hem verwachten.

De cd&v-fractie verwacht heel veel van het onderwijsveld. De eindtermen vormen een van de fundamenteën voor de kwaliteit van het onderwijs. De fractie past voor een eenheidsworst waarbij één soort onderwijs de doelstelling zou zijn. Haar fractie keurt het voorstel van decreet volmondig goed, besluit Loes Vandromme.

2.2. Hannelore Goeman

Hannelore Goeman hoopt dat het voorstel van decreet het eindpunt vormt van een lang en triest brokkenparcours. De Vooruitfractie vindt het wel belangrijk dat de eindtermen aan het parlement worden voorgelegd, ook om de aansluiting met de al aangepaste eindtermen van de eerste graad niet te missen. Algemeen zijn er volgens haar in de opmaak van de eindtermen een aantal methodologische fouten gemaakt die ertoe geleid hebben dat het pakket dat vernietigd is door het Grondwettelijk Hof was doorgeschooten in detail en op sommige vlakken overladen was, zeker in de beroeps- en technische richtingen. Het lijkt haar logischer dat men per finaliteit zou bepalen waar men op het einde van de rit wil aankomen en daar naartoe werken. Dat is niet gebeurd. De overkoepelende commissie die er in tweede instantie wel gekomen is, had er al veel eerder moeten zijn, waardoor men sowieso had vermeden wat is gebeurd met de ontwikkelcommissies, die vol zaten met mensen met passie voor hun eigen vakgebied en elk hun eigen ding deden, waardoor de puzzel bijzonder moeilijk werd.

Hannelore Goeman wijst erop dat de Vooruitfractie bij de bespreking van de vorige eindtermen al de aandacht gevestigd had op al die zaken en zich daarom toen onthouden had. Volgens haar speelden er ook andere motieven bij de onderwijsverstreckers, met name bij Katholiek Onderwijs Vlaanderen, dat uiteindelijk naar het Grondwettelijk

Hof is getrokken over de eindtermen, die uiteindelijk vernietigd zijn. Ze benadrukt nog eens hoe pijnlijk ze dat vindt, vooral voor de leerkrachten, die het al niet gemakkelijk hebben door het lerarentekort, de postcoronasituatie, de doorgevoerde digitalisering en de modernisering. De hele discussie en de moeizame besluitvorming over de eindtermen hebben het hele veld in grote onzekerheid gestort en veel stress en ongerustheid veroorzaakt, aldus de spreker. De leerkrachten moeten nu last minute met de nieuwe eindtermen aan de slag om klaar te zijn voor september. Dat is zoveel als het onmogelijke vragen van de leerkrachten, wat de aantrekkelijkheid van de job niet ten goede komt.

Verder betreurt Hannelore Goeman als parlementslid wat er gebeurd is over de eindtermen. Het feit dat er nu eindtermen moeten worden goedgekeurd in het parlement, terwijl eigenlijk alle beslissingen al genomen zijn en de parlementsliden voor voldongen feiten worden gesteld, vindt ze een aanfluiting van de democratie. Volgens haar moet het laatste woord bij het parlement als wetgevende macht liggen, wat hier niet het geval is: de leerplannen zijn de facto al lang klaar en de commissieleden voeren nog een verplicht nummertje op. Ze begrijpt dat er geen andere keuze was in het belang van de leerkrachten en de directies, wat een grote bekommernis van haar is.

Ook als ouder en als voorvechter van onderwijskwaliteit is de spreker triest omdat ze vreest dat daar echt een probleem is of zou kunnen zijn. Ze is ervan overtuigd dat iedereen in de commissie zich zorgen maakt over de kwaliteit van het onderwijs. Voor de Vooruitfractie valt het belang van de eindtermen in heel dat debat niet te overschatten. Eindtermen zijn inderdaad minimumdoelen, die idealiter elke leerling in elke Vlaamse of Nederlandstalige school in Brussel zou moeten kunnen en kennen, en zijn dus een cruciaal element voor een verantwoordelijke overheid om de kwaliteit te garanderen. Uiteraard is er de grondwettelijke vrijheid van onderwijs, maar de overheid bepaalt via de eindtermen waar de lat moet liggen en het zijn de onderwijsverstrekkers die bepalen hoe ze die binnen hun eigen pedagogische project vormgeven. In ruil daarvoor financiert de overheid het onderwijs.

Hannelore Goeman benadrukt dat dat afsprakenkader door deze situatie heel erg onder druk staat. Er is heel veel spanning geweest doorheen heel het proces van de opmaak van de eindtermen over wie uiteindelijk het laatste woord zou hebben over wat er in de klas wordt gegeven, met de stap naar het Grondwettelijk Hof als orgelpunt. Ze heeft het er principieel moeilijk mee dat de hele strijd is beslecht in het voordeel van de onderwijsverstrekkers. In de laatste etappe had de overkoepelende commissie het laatste woord, met daarin vooral de onderwijsverstrekkers. De spreker is ervan overtuigd dat minister Weyts te veel uit handen heeft gegeven. Ze vindt het niet normaal dat de onderwijsverstrekkers tegelijkertijd rechter en partij zijn.

Hannelore Goeman stelt dat dat ook duidelijk blijkt in de uitkomst van het proces, dat aansluit bij de doelstellingen van een van de onderwijsverstrekkers, die de vrijheid van onderwijs zo ruim mogelijk wil interpreteren en vindt dat de overheid zich zo weinig mogelijk moet moeien met wat in de scholen gebeurt. Ze kan enkel maar vaststellen dat de eindtermen zo breed en zo vaag zijn geworden dat er weinig harde lat overblijft. Er is heel veel ruimte voor interpretatie, in die mate zelfs dat experts zeggen dat de lat omlaag gaat.

Ze wijst erop dat het parlement democratisch het laatste woord heeft over de eindtermen. Bepalen waar de lat ligt en de inhoud bespreken, wordt echter terecht overgelaten aan de vakexperten in de ontwikkelcommissies. Die zeggen, al dan niet anoniem, dat ze zich zorgen maken over de talenrichtingen, dat in de doorstroomrichtingen de lat veel te laag gelegd is, dat alles wat met kennis te maken heeft eruit moest en dat wiskunde heel minimalistisch, maar net aanvaardbaar is. Hannelore Goeman heeft de eindtermen gelezen, maar ze vertrouwt op het oordeel van de experts in de ontwikkelcommissies. In een tweet van Jan Vanhoof leest

ze: "onduidelijk over de inhoud van de minimumprestaties, amper kennis geëxpliciteerd, geen systematiek van handelingswerkwoorden, als dit de voorbereiding is voor de eindtermen basisonderwijs, is men fundamenteel aan het spelen met de kwaliteit van het onderwijs". De spreker maakt zich dus heel veel zorgen.

Hannelore Goeman stelt zich ook grote vragen bij een aantal verdere consequenties van de eindtermen. Ten eerste is er de evalueerbaarheid, waar de valideringscommissie haar niet gerustgesteld heeft. Ze wil van de indieners horen wat het juridische statuut is van wat er in de memorie van toelichting staat. Moet dat meegenomen worden door de inspectie in een doorlichting of is dat slechts een vrijblijvende illustratie?

Uit het veld heeft haar ook de vraag bereikt dat de eindtermen minimumdoelen zouden moeten zijn, maar wat dat dan betekent in evaluaties. Wat is het statuut van wat boven de eindtermen gaat? Mogen scholen dat zelf beslissen? Moeten ze dat in het schoolreglement schrijven? Het moet duidelijk zijn waarover scholen evaluaties doen als ze verder gaan dan de minimumdoelen.

Ook belangrijk in het kader van evalueerbaarheid zijn de centrale toetsen, aldus Hannelore Goeman. Haar fractie is daar voorstander van. Maar als ze sommige eindtermen leest, vraagt ze zich af hoe men dat gaat evalueren in centrale toetsen. De eindtermen zouden het vertrekpunt moeten zijn voor de centrale toetsen. Er is zo veel ruimte voor interpretatie dat verschillende scholen verschillende dingen gaan geven. Hoe garandeert men dat dat in toetsen met duidelijke vragen getest kan worden en leerlingen zo op een objectieve en gelijkwaardige manier beoordeeld worden?

Het resultaat van deze heel brede eindtermen zal zijn dat de leerplannen in de praktijk steeds verder uit elkaar gaan liggen bij de verschillende onderwijsverstrekkers. Ook daar stelt Hannelore Goeman zich praktische vragen bij. Dat betekent dat de uitgeverijen verschillende handboeken moeten ontwikkelen per onderwijsverstrekker. Ze vindt dat niet efficiënt en een verspilling van tijd en middelen. Ze vraagt zich ook af wat dat betekent voor leerlingen die willen veranderen van net. Er zijn wel eindtermen, maar de leerplannen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen en het GO! gaan in feite zo ver uit elkaar liggen dat men enkel kan hopen dat leerlingen opnieuw aansluiting vinden als ze van koepel veranderen.

Nog veel fundamenteler voor Hannelore Goeman is dat men steeds minder de garantie heeft dat een diploma dat de Vlaamse Gemeenschap op het einde van de rit aan leerlingen uitreikt, dezelfde basis dekt. Ook heeft ze het moeilijk met het uitgangspunt dat 70 procent naar de minimumdoelen moet gaan en dat de onderwijsverstrekkers met de rest hun eigen ding moeten kunnen doen. Dat druist in tegen de logica van eindtermen, waarbij men gewoon een kader schetst en waarbinnen een school en een lerarenteam binnen het lessenpakket doen wat ze willen. Dat gaat niet over een aantal uren. Dat is een beslissing van een school en niet van de koepel die daar een 70/30-verhouding op plakt.

De spreker heeft het gevoel dat men met de eindtermen het tegendeel aan het bereiken is van wat ze hoort bepleiten. Als het gaat over de kwaliteit van het onderwijs hoort ze verschillende parlementsleden regelmatig van leer trekken tegen de leerplannen, maar de realiteit is natuurlijk dat men met deze eindtermen toestaat dat die leerplannen nog veel belangrijker gaan worden. Men kan alleen maar hopen dat nog meer leerkrachten hun eigen weg vinden en weggaan van de leerplannen die voorgekauwd worden. Want de kracht van het onderwijs is de kracht van een lerarenteam dat zelf aan de slag gaat met de eindtermen, dat zelf inhoud geeft aan hun vak.

Vervolgens heeft ze het over de haalbaarheid van de praktijkrichtingen. Hannelore Goeman heeft gehoord dat er overleg geweest is met de praktijkcommissie. Ze kan

alleen maar hopen dat wat er nu voorligt meer ruimte geeft aan praktijkrichtingen om voldoende aandacht te besteden aan de praktijkcomponent zonder daarbij te verwaarlozen dat men natuurlijk wil dat elke leerling opgeleid wordt tot een kritische burger. Bij de directies in de praktijkrichtingen hoort ze vooral een afwachtende houding over de nieuwe versie van de eindtermen. Die zijn daarmee aan de slag.

Het is belangrijk dat er nu eindelijk een beslissing is zodat de scholen verder kunnen. Ze benadrukt dat ze het belangrijk vindt dat er een genadejaar zal zijn, waarin de overbevraagde leerkrachten de tijd vinden om dat allemaal in de plooi te laten vallen. Maar alles bij elkaar, houdt ze toch haar hart vast of deze eindtermen echt de beloofde doorstart van kwaliteitsvol onderwijs zijn. Het is aan de overheid, aan de parlementsleden om hoge verwachtingen te stellen aan de onderwijsverstrekkers. Ze is een beetje bang dat het een gemiste kans zal blijken omdat het te vaag en te breed is. Vooruit zal zich bij de stemming onthouden.

2.3. Elisabeth Meuleman

Elisabeth Meuleman wijst erop dat de discussie over de eindtermen in de vorige legislatuur is opgestart. Toen was het idee dat de eindtermen meer dan twintig jaar oud waren en dat de maatschappij intussen razendsnel is veranderd. Er was een enorme nood aan een modernisering van de eindtermen. Welke kennis, competenties en attitudes hebben de leerlingen nodig om klaar te zijn voor het leven, leren en werken in de 21ste eeuw? Dat was het uitgangspunt. Na een heel maatschappelijk debat was er unanimititeit over zestien sleutelcompetenties, met nieuwe 21ste-eeuwse kennis en vaardigheden.

Vervolgens moesten die sleutelcompetenties geconcretiseerd worden en kwam er een totaal ander debat, dat volgens Elisabeth Meuleman is ontaard in een onverkwikkelijk gevecht. Het onderwijs werd gegijzeld door het geworstel tussen enerzijds onderwijsvrijheid en anderzijds het verlangen naar gelijkheid en vergelijkbaarheid. Waar ligt de juiste balans? Er volgden eindeloze discussies, een compromis met veel academische begrippen waarbij men de essentie uit het oog dreigt te verliezen. Die essentie ligt voor de spreker bij het feit dat kwaliteit van onderwijs niet enkel aan de kant van de gelijkheid en vergelijkbaarheid – en dus concreetheid en meer detail – staat. De hele kwaliteitsdiscussie is in het eindtermenverhaal geslopen. Uit allerlei testen blijkt een dalende onderwijskwaliteit en dan was het antwoord van de minister dat men er iets aan ging doen via de eindtermen. Elisabeth Meuleman betwijfelt of het parlement daarin moet meegaan.

De lat hoger leggen via de eindtermen betekent dat men die meer in detail en concreter wil uittekenen om op die manier de kwaliteit van het onderwijs te verhogen. De spreker gelooft daar niet in. De kwaliteit van het onderwijs is cruciaal en moet inderdaad omhoog, maar dat heeft volgens haar niet zozeer te maken met de mate van concreetheid en gedetailleerdheid van de eindtermen dan wel met de status en het belang van kennis in een maatschappij en met het onderwijssysteem. Wat zijn de verwachtingen ten opzichte van leerlingen? Wat zijn goede leerkrachten? Hoe controleert de overheid kwaliteit: via een inspectie of centrale toetsen? Of gaat men beide doen en zien wat dat oplevert? De lat ergens leggen, zorgt er niet voor dat kinderen daarover gaan springen. De mate van concreetheid zorgt er niet voor dat men goed onderwijs krijgt, misschien zelfs integendeel.

Hebben andere landen met een hoge onderwijskwaliteit heel concrete en gedetailleerde eindtermen, vraagt Elisabeth Meuleman zich luidop af. Of geldt eerder het omgekeerde en heeft men leerkrachten die een hoge graad van betrokkenheid, eigenaarschap en verantwoordelijkheid hebben? Wat zij moeten overbrengen, moeten ze zichzelf echt nog toe-eigenen. Ze moeten daarover nadenken. Daardoor zit het minder verankerd.

Elisabeth Meuleman vindt het dan ook niet erg dat de overheid dat niet heel concreet en gedetailleerd vastlegt, op voorwaarde dat de koepels dat dan ook niet doen. In Vlaanderen en België is het heel vaak zo dat de koepels dat wel doen via de leerplannen, de methodes en de invulboeken. Op die manier blijft het probleem hetzelfde.

De spreker doet een oproep voor enerzijds sobere eindtermen vanuit de overheid en anderzijds voldoende vrijheid vanuit de koepels om leerkrachten aan te moedigen zichzelf vrijheid, verantwoordelijkheid en betrokkenheid toe te eigenen. Dan kunnen er stappen vooruit worden gezet.

Wat wel helemaal anders is en aansluit bij de modernisering van het secundair onderwijs zijn de onderwijsfinaliteiten, die in de plaats komen van de klassieke onderwijsvormen. De doorstroomfinaliteit bereidt leerlingen voor op het hoger onderwijs, de dubbele finaliteit bereidt hen voor op zowel het hoger onderwijs als de arbeidsmarkt en de arbeidsmarktfinaliteit op de arbeidsmarkt. De eindtermen werden in die zin opgesteld. Dat is eigenlijk wel een grote verandering. De volledige doorstroomfinaliteit en de dubbele finaliteit moeten worden gevat door min of meer dezelfde basisvorming als in het vroegere aso. Die basisvorming gaat heel breed en moet een redelijke heterogene groep voorbereiden op de doorstroom. Daarom werd een aantal algemene eindtermen doorgeschoven naar de specifieke eindtermen. Of dat evenwicht goed zit en of de basisvorming voldoende breed is, zal moeten blijken uit de praktijk.

Bepaalde onderwerpen komen niet meer aan bod in de eindtermen, zoals gender en lgbtqi of agro-ecologie. Zulke zaken zouden eventueel kunnen worden opgenomen in de memorie of onder de zoals-constructies. De spreker vindt het heel moeilijk om te beoordelen welke onderwerpen zo essentieel zijn dat ze tot de eindtermen behoren en welke eerder kunnen worden opgenomen in de leerplannen. Het lid zal zich bij de stemming onthouden.

Elisabeth Meuleman was gevoelig voor de opmerking van Luc De Man tijdens de hoorzitting dat attitudes uit de boot zijn gevallen. Het kaderdecreet (*Parl.St. VI.Parl. 2017-18, nr. 1364/13*) stelde voorop dat alles evalueerbaar moest zijn. In de sleutelcompetenties was men vertrokken van een aantal attitudes als kritisch denken, veerkracht en weerbaarheid, die mensen echt voorbereiden op het leven en het werken na de schoolloopbaan. Die horen voor Groen wel tot de essentie van goed onderwijs. Dat lijkt haar nog een reden voor onthouding.

Elisabeth Meuleman concludeert dat alles al in kunnen en kruiken is en dat het parlement een post-factumdiscussie aan het voeren is.

2.4. Jan Laeremans

Jan Laeremans wijst erop dat het Vlaams Parlement, twee jaar na de stemming in de plenaire vergadering, een tweede zit aflegt met afgeslankte en versoberde eindtermen of minimumdoelen. Het Grondwettelijk Hof heeft dat herexamen afgedwongen en het werkveld heeft, weliswaar na een hobbelig parcours, een grondige voorbereiding afgegeven, die het parlement nu moet beoordelen.

Jan Laeremans drukt zijn waardering uit voor het werk van de ontwikkelcommissies, de overkoepelende commissie en de valideringscommissie. Het was niet vanzelfsprekend om al die eindtermen snel bij te schaven.

Bij het grondig bekijken van de bijlagen bij het voorstel van decreet, valt het Jan Laeremans op dat heel wat specifieke minimumdoelen vager geformuleerd zijn dan in de vorige versie. Op die manier kunnen scholen en leerkrachten natuurlijk veel meer zelf invullen, maar het is de vraag of dat zal leiden tot een verhoging van de

onderwijskwaliteit voor heel Vlaanderen, want daar waren de eindtermen oorspronkelijk voor bedoeld.

Alle internationale onderwijsonderzoeken – PISA, PIRLS, TIMSS – en Vlaamse peilingsonderzoeken komen tot de conclusie dat een systeem van een beperkte set eindtermen, gepaard met een heel grote inhoudelijke vrijheid voor de onderwijsverstrekkers, de dalende trend in de kwaliteit van het onderwijs niet hebben doen keren, aldus Jan Laeremans. Voor het Vlaams Belang is het logisch dat een overheid die bezorgd is om de onderwijskwaliteit en de vormings- en carrièrekansen van de Vlaamse jongeren, ingrijpt en de eindtermen concreter maakt.

Jan Laeremans heeft bij de bespreking van de vorige set eindtermen aangehaald dat die te uitgebreid en te overladen waren, vooral voor het tso en bso. Maar nu vindt hij dat de slinger naar de andere kant is doorgeslagen. Men heeft precies zwaar gesnoeid, ook voor de doorstroomrichtingen. Jan Laeremans hoopt dat er bijgestuurd zal worden als sommige minimumdoelen in de praktijk mank blijken te lopen.

De evaluatie via de Vlaamse toetsen zal een en ander duidelijk maken, maar daarop is het nog even wachten, aldus de spreker. Intussen leest men jaar na jaar in inspectieverslagen dat leerkrachten bij hun toetsen en examens eigenlijk te weinig evalueren op inhoudelijke zaken, zoals die voorgeschreven zijn in de eindtermen. Op het niveau van het effectieve onderricht aan leerlingen zijn er tekorten voor leerlingenevaluatie en feedback, vervolgt hij.

Volgens Jan Laeremans evalueert ongeveer 60 procent van de basis- en secundaire scholen op betrouwbare wijze zijn kwaliteit, dus 40 procent doet dat niet. Van de secundaire scholen ontwerpt minder dan de helft van de vakgroepen goede leerlingenevaluaties. Er zijn dus nogal wat leerkrachten die met hun toetsen niet goed laten peilen wat er volgens de eindtermen moet worden gemeten. Jan Laeremans vindt dat ernstige werkpunten. De scholen moeten daar, in samenwerking met de onderwijsinspectie en de pedagogische begeleidingsdiensten, aan werken. Misschien is het wegwerken van de gebreken op dat vlak belangrijker dan de exacte inhoudsbepaling van de eindtermen.

Jan Laeremans is niettemin tevreden dat er op de valreep toch nog minimumdoelen voorliggen. Hij hoopt dat leerkrachten, directies en handboekenmakers de moed zullen vinden om er deze zomer nog mee aan de slag te gaan. Uit de praktijk zal moeten blijken of deze eindtermen wel degelijk van hoog niveau, toetsbaar en evalueerbaar zullen zijn. Daar heeft Jan Laeremans nog twijfels over. Het Vlaams Belang zal zich bij de stemming onthouden.

2.5. Jean-Jacques De Gucht

Jean-Jacques De Gucht verwijst naar wat hij de jammerlijke voorgeschiedenis van het voorstel van decreet noemt, waaruit zeker lessen moeten worden getrokken. Een en ander is niet optimaal verlopen. Na een lange aanlooperperiode werd alles dan ook nog eens tenietgedaan. Het parlement moet nu vanuit dat punt werken en proberen om dat te optimaliseren. Het is een gemiste kans, vooral voor de mensen die dagelijks in het onderwijs staan en voor de mensen die hier jaren aan hebben gewerkt. Zij werden teruggefloten door een aantal mensen die mee aan tafel zaten.

2.6. Antwoorden van de eerste indiener

Koen Daniëls vindt het geen gemiste kans, maar wel een kans voor leerkrachten en scholen. Hij heeft alle partijen horen zeggen dat leerkrachten en scholen voor de iets minder concreet geformuleerde eindtermen de ruimte krijgen en moeten nemen om ze in te vullen. Dat is volgens hem een duidelijke oproep aan de koepels, de leerplanmakers en de handboekenmakers. Koen Daniëls roept ook op om in de

nieuwsbrieven aan de scholen deze oproep op te nemen. Hij hoopt dat de koepels en de netten ook zullen oproepen om niet alles dicht te plamuren.

Koen Daniëls verwijst naar de opmerking van Hannelore Goeman dat het beter zou zijn om de minimumdoelen per finaliteit te formuleren en richting te geven aan studierichtingen. De minimumdoelen zijn op die manier geformuleerd, stipt hij aan. Er zijn eindtermen per graad, per sleutelcompetentie en opgedeeld per finaliteit, namelijk doorstroom-, dubbele en arbeidsmarktgerichte finaliteit. De specifieke eindtermen maken het onderscheid in de tso-opleidingen en de beroepskwalificaties maken het onderscheid tussen de verschillende studierichtingen in het bso. Er is een matrix die overeenkomt met de studierichting.

De vorige eindtermen zijn vernietigd, merkt Koen Daniëls op. Zelf vond hij sommige van de vernietigde eindtermen beter, maar ze zijn vernietigd. Sommigen merken op dat die vernietiging jammer is en een aanfluiting van de democratie, maar als men de democratie en de scheiding der machten respecteert, moet men ook een uitspraak van het Grondwettelijk Hof respecteren.

Het Grondwettelijk Hof baseert zich op grondwetsartikelen en een bepaalde interpretatie ervan door de tijd heen. Persoonlijk meent hij dat er in de toekomst misschien wel over kan worden nagedacht om artikel 24 van de Grondwet ook wat te moderniseren. Dat artikel is ooit gemaakt naar aanleiding van de Schoolpactwet in de jaren 1958-1959, in het toenmalige historische kader. Het Grondwettelijk Hof heeft op basis van dat artikel geoordeeld en dat arrest is er voor het parlement, voor de onderwijsverstrekkers, voor de valideringscommissie en voor iedereen.

Hannelore Goeman zei dat er andere motieven waren om naar het Grondwettelijk Hof te stappen, maar Koen Daniëls vindt in de argumentatienota geen enkel inhoudelijk argument. Het ging niet over inhoud maar wel over de vorm. Op die manier is de procedure gevoerd.

De spreker wijst op de gedoogperiode van twee schooljaren. Het is dus niet zo dat leerkrachten de komende twee maanden dag en nacht zullen moeten werken om op 1 september rond te zijn.

Sommige fracties merkten op dat zij het minimum voor elke leerling willen en dat dat cruciaal is voor de overheid. Het zijn ook minimumdoelen voor elke leerling, aldus Koen Daniëls. Verder merkt hij op dat de Vlaamse toetsen adaptief zijn. Men zal bij bepaalde leerlingen meten tot waar ze komen. In de PISA-resultaten zijn er ook zes niveaus. Daar wordt de cesuur bepaald op niveau 2. Bij de eindtermen is de cesuur het minimumdoel. Maar men kan niet langs de ene kant ambitie en excellentie willen en langs de andere kant het minimum bepalen.

Koen Daniëls zou het vreemd vinden mochten scholen de eventuele uitbreidingen die ze aan leerlingen geven niet toetsen, noch quoteren of gebruiken bij een evaluatie. Leerlingen zullen volgens hem dan niet snel geneigd zijn om spontaan naar de boeken te grijpen. Volgens hem staat in omzendbrief SO64 dat alles wordt geëvalueerd en kunnen de scholen dat ook in hun schoolreglement zetten. Zo kan die ambitie worden meegenomen.

Hij gaat in op de opmerking dat de discussie beslecht is in het voordeel van de onderwijsverstrekkers. Daar is hij niet van overtuigd na het horen van wat er zich tussen de onderwijsverstrekkers en de valideringscommissie heeft afgespeeld. Beide partijen hebben toegevingen moeten doen en op die manier komt men tot de grootste gemene deler, aldus de spreker. Voor hem is er geen alternatief voor wat er op tafel ligt.

Een ander punt dat verschillende commissieleden hebben aangehaald, is de evalueerbaarheid. Dat zit ook in de manier waarop leerkrachten het aanbrengen en hangt af van eindterm tot eindterm. De spreker is van mening dat bepaalde eindtermen concreet bepaald worden, zoals voor Frans en wiskunde, en illustreert dat met enkele voorbeelden. Waar de eindtermen minder concreet zijn, zoals voor geschiedenis, heeft de leerkracht de ruimte om ze zelf concreet in te vullen. Op die manier zal de evalueerbaarheid afhangen van de concrete lessen van de leerkracht. Voor de spreker zitten in de einddoelen zowel houvast als vrijheid, wat een goede zaak is.

De 70/30-verhouding waar ook naar verwezen is, staat nergens in een BVR maar is wel uit de rechtspraak naar voren gekomen. Daar zullen dus zaken in moeten worden gewijzigd, volgens de spreker.

Verschillende handboeken per onderwijsverstrekker? Dat hangt er natuurlijk van af hoe het allemaal vorm krijgt. In elk geval moeten de eindtermen daarin meegenomen worden. De ene zegt dat er te weinig ruimte is, de andere zegt dat er te veel ruimte is. Dan zal het wel ergens in het midden zitten waar men naartoe wil, stelt het lid.

Koen Daniëls haalt aan dat Elisabeth Meuleman zei dat ze niet weet of concretisering tot een stijging van de onderwijskwaliteit zal leiden en een beetje verder zei ze dat ze voor landbouw wat meer concrete zaken verwacht had. Maar als men dan binnen de specifieke eindtermen kijkt, dan zijn er wel degelijk aanknopingspunten. Landbouw staat in eindterm 3.10.2, dat bij wetenschappen hoort.

Er is het gevecht tussen de vrijheid en de gelijkheid. Maar er speelt nog een derde laag in het onderwijs, dat is macht: wie bepaalt wat? De spreker vindt dat de grootste gemene deler op basis van de uitspraak van het Grondwettelijk Hof, evenals het creëren van mogelijkheden op het vlak van Frans en wetenschappen, in het voorstel van decreet zitten. Ook mentaal welzijn en burgerschapsvorming zitten erin. Dat was vroeger minder van tel. Ook wordt de nadruk op Nederlands gelegd.

De spreker verwijst naar de opmerking van Jan Laeremans over ingrijpen en het concreter maken, dat het aan de ene kant te uitgebreid is en er aan de andere kant zwaar gesnoeid is. Dat is opnieuw om dat evenwicht mogelijk te maken, merkt Koen Daniëls op.

Er is aangehaald dat de inspectie vaststelt dat er in scholen niet zo goed geëvalueerd wordt. Dat gaat men natuurlijk niet wijzigen met de eindtermen. Die illusie moet men niet koesteren. Daarvoor moet men kijken naar de lerarenopleiding. Koen Daniëls hoopt dat de Vlaamse toetsten daar inspirerend kunnen werken.

Men kan zeggen dat het nu laat is. Men had kunnen kiezen om de minimumdoelen pas volgend jaar te maken, maar dan zitten de leerkrachten nog een jaar langer in de twilight zone. Nu heeft men duidelijkheid en legt men de grond voor de doelen van de zevende jaren en voor het basisonderwijs. Men moet wel de doelen van de eerste graad die er al zijn binnen de sleutelcompetenties nog even opnieuw vastpakken om te kijken hoe die matchen met de tweede en derde graad, zodat men effectief krijgt wat men wil: een doorlopende leerlijn met ambitie, met duidelijkheid, met kenniselementen erin verweven, maar met voldoende vrijheid voor de leerkracht en de school.

2.7. Replieken en bijkomende antwoorden

Voor *Hannelore Goeman* zijn de vragen en bezorgdheden die ze heeft geuit, na de uiteenzetting van Koen Daniëls niet volledig beantwoord en weggenomen.

Samen met çavaria betreurt ze dat alle verwijzingen naar lgbtqi uit het pakket zijn verdwenen. Fundamenteler is haar opmerking dat ze wacht op het advies van de Raad van State, zeker omdat het gaat over de interpretatie van rechtsregels en over hoever de vrijheid van onderwijs al dan niet kan gaan.

Hannelore Goeman vindt het goed dat dit debat kon worden gevoerd. Het is nu wachten op het spoedadvies van de Raad van State. Mochten daar fundamentele bedenkingen in worden gemaakt, wil ze wel nog een inhoudelijk debat daarover vooraleer de stemming plaatsvindt.

De *voorzitter* merkt op dat het advies op 30 juni wordt verwacht. Het advies zal aan iedereen worden bezorgd en uiteraard kunnen er dan nog vragen over worden gesteld.

Koen Daniëls begrijpt dat de commissieleden het advies van de Raad van State afwachten. Dat is volgens hem de reden waarom werd beslist om op 29 juni niet te stemmen, mocht dat advies er nog niet zijn. Dat lijkt hem niet meer dan logisch. De Raad van State is ermee bezig, weet Koen Daniëls, want de indieners van het voorstel van decreet hebben van de Raad van State vragen gekregen.

Koen Daniëls geeft nog mee dat het resultaat van de commissies dat hier voorligt, werd overgemaakt door bemiddeling van minister Weyts en het kabinet. Zowel meerderheid als oppositie hebben hierover al twee informele overlegmomenten gehad. Alle fracties waren daar aanwezig. Ook de valideringscommissie was erbij. Door een hoorzitting te organiseren werd het parlement maximaal bij het proces betrokken, zij het dat het niet in de ontwikkelcommissies aanwezig was, maar dat was omdat het parlement het wilde overlaten aan experts. Het resultaat van dat werk vormde de basis van het voorstel van decreet.

2.8. Beschouwingen na het advies van de Raad van State

Elisabeth Meuleman zegt dat het advies van de Raad van State vrij positief is. De Raad maakt de inschatting dat er geen problemen zijn wat betreft de impact op de vrijheid van onderwijs.

De Raad van State merkt wel twee zaken op, geeft de spreker mee. Het is jammer dat het advies van de Vlor niet is gevraagd. Tijdens het informeel overleg met de minister heeft het lid ook die opmerking gemaakt, waarop de minister repliceerde met de vraag waarom de Vlor daarbij betrokken zou moeten worden. Nu zegt ook de Raad van State dat het jammer is dat de Vlor werd gepasseerd en dat er met het oog op het tot stand komen van goede regeling baat is bij het inwinnen van het advies van de Vlor.

De Vlor haalt ook aan dat eindtermen, daarbij verwijzend naar Geert Kelchtermans en Maarten Simons van de KU Leuven, geen multifunctioneel wondermiddel zijn om de kwaliteit op te krikken, maar een element in een complex geheel van factoren. Dat bewijst volgens de spreker dat met het dichttimmeren van de vrijheid van leerkrachten zeker geen hogere kwaliteit gegarandeerd wordt.

Elisabeth Meuleman hoopt dat die twee opmerkingen uit het advies van de Raad van State ter harte worden genomen.

Koen Daniëls zegt dat een Vlor-advies niet verplicht is voor een voorstel van decreet, wat ook de Raad van State opmerkt.

Hij stipt aan dat de Raad van State wel citeert uit het Vlor/SERV-advies over een vroegere versie van het voorontwerp van decreet over de eindtermen. Het is niet zo dat de Vlor over de minimumdoelen voor de tweede en derde graad nog nooit heeft geadviseerd, benadrukt de spreker. Het citaat van de Raad van State duidt

er volgens hem op dat het vorige advies van de Vlor ook van toepassing is op het huidige voorstel van decreet.

In de ontwikkelcommissies en de overkoepelende commissie zaten leerkrachten, maar ook vertegenwoordigers van de onderwijsinrichters. Dat zijn ook de voornaamste stakeholders in de Vlor, merkt Koen Daniëls op.

De Raad van State heeft ook verwezen naar hoe aan het arrest van het Grondwettelijk Hof is tegemoetgekomen. De spreker stelt vast dat de Raad tot het oordeel komt dat het niet redelijk zou zijn om aan te nemen dat de onderwijsdoelen die vandaag voorliggen de pedagogische projecten of de onderwijsvrijheid in het gedrang zouden brengen. Dat is volgens de spreker een belangrijk signaal.

De vorige onderwijsdoelen werden vernietigd door het Grondwettelijk Hof, merkt het lid nogmaals op, welke emoties daarbij ook gevoeld worden. Hij stelt vast dat de Raad van State oordeelt dat deze onderwijsdoelen artikel 24, §5, van de Grondwet niet in het gedrang brengen.

De minimumdoelen zijn niet alles, beaamt de spreker, maar ze zijn een belangrijk signaal, rekening houdend met de aanwezige kenniselementen en de focus op wetenschap, Nederlands en talen.

3. Stemming

3.1. Artikelsgewijze stemming

Artikel 1 tot en met 7

Artikel 1 tot en met 7 worden aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

3.2. Stemming over het geheel

Het voorstel van decreet over de onderwijsdoelen voor de tweede en derde graad van het secundair onderwijs wordt aangenomen met 9 stemmen bij 3 onthoudingen.

Karolien GROSEMANS,
voorzitter

Arnout COEL
Elisabeth MEULEMAN
Jan LAEREMANS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

aso	algemeen secundair onderwijs
bso	beroepssecundair onderwijs
BVR	besluit van de Vlaamse Regering
GO!	onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap
kso	kunstsecundair onderwijs
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
lgbtqi	lesbian, gay, bisexual, transgender, queer, intersex
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study
tso	technisch secundair onderwijs
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad